

УДК 712.2

*Дідик В.В.,
старший викладач кафедри містобудування
Національного університету
«Львівська політехніка»*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФРАГМЕНТІВ ТРЕТЬОГО ЗЕЛЕНОГО КІЛЬЦЯ МІСТА ЛЬВОВА

Постановка питання

Ландшафтно-рекреаційні території Львова сьогодні перебувають у стані депресії, яку визначає як віковий стан дерев, так і пресинг з боку забудовників міста, які стараються будь-якою ціною втиснути будівлі в зелених зонах міста. Зростання кількості автомобілів у місті поступово витісняє дерева з міських вулиць. Для збереження і розвитку існуючої системи озеленення міста, а також підвищення її стійкості необхідно почати формування *третього зеленого кільця* міста Львова.

Мета статті

Визначити окремі елементи (фрагменти) *третього зеленого кільця* у планувальній структурі міста Львова та запропонувати їх архітектурно-планувальне та функціонально-просторове вирішення з організацією зв'язків з уже існуючою системою *другого зеленого кільця* міста.

Виклад основного матеріалу

Процес формування системи відкритих територій Львова простежується в усіх історичних періодах його розвитку і несе в собі первинні ознаки природного каркаса в його екологічному та духовно-естетичному виразі [1].

У XVIII–XIX ст. у Львові формується система *першого зеленого кільця* – внутрішнього персня львівських історичних променад (бульварів) на місці збудованих фортифікацій та *другого зеленого кільця* – системи міських парків, композиційно вирішених за рангом європейської культури садово-паркового мистецтва. Слід зазначити, що проект вирішення міського бульвару на Губернаторських валах (К. Бауер, 1863) можна вважати виходом до парку Високий Замок і початком формування міської

прогулянково-туристичної та оглядової паркової дороги «Корсо» (Korso Lwowskie), яка об'єднала між собою усі міські парки Львова XVIII – кінця XIX ст. – систему другого персня зеленої корони Львова [2].

На початку XX ст. забудовується вільний простір між існуючими вулицями, а також за містом уздовж шосейних шляхів та залізничних магістралей. У 1919–1921 рр. було опрацьовано проект нового будівельного статуту, що враховував нові тенденції та вимоги розвитку міста. Майже одночасно, у січні 1920 р., вийшла друком написана І. Дрекслером (начальник обмірно-регуляційного відділу магістрату) праця «Великий Львів». Вона містила ретроспективний огляд розвитку території Львова від часу його заснування до сучасної епохи, зведені у таблиці статистичні дані про місто та його приміські громади, характеристику шляхової мережі та засобів комунікації, а також висновки на основі попередньо наведених даних і на їх підставі – характеристику пропонованого автором нового міського організму, утвореного через об'єднання тогочасного Львова з приміськими громадами. Дрекслер брав участь у розробці прийнятого у 1928 р. загальнодержавного (Польща) закону про забудову населених пунктів, який вимагав, як обов'язкову норму, створення регуляризаційних планів міст. Проект «Великого Львова», розроблений у 1920–1930 рр. під керівництвом І. Дрекслера, відповідав сучасному поняттю генерального плану. В ньому вперше ставилися проблеми перспективного розвитку міста в масштабах приміської зони – намітилася програма озеленення вулиць та розширення паркових територій, що мали утворити єдиний зовнішній зелений пояс [3].

У результаті територія міста подвоїлася – з 3233 га до 6664 га. Таким чином утворився «Великий Львів». Завдання щодо опрацювання для нього регуляризаційного плану з урахуванням приєднаних територій було покладено на Бюро регуляції міста, яке від 1932 р. почало роботу [4]. Плани розбудови міста були розроблені наперед до 1965 р. (до початку Другої світової війни було реалізовано не більше ніж 15–30% запланованого). Радянська влада після Другої світової війни активно використовувала попередньо розроблені проекти, проблема тільки в тому, що концепція тканини розвитку міста дуже змінилася і це призвело в певних моментах до небажаних результатів [5].

Період після Другої світової війни у Львові, на фоні нищення або деградації сакрального саду, характерний широким розмахом робіт щодо зеленого будівництва (в тому числі і нових типів парків – парк культури, студентський, спортивний), який ознаменувався прийняттям постанови ЦК КП(б)У і Ради Міністрів УРСР від 7 липня 1951 р. «Про заходи щодо охорони і розвитку зелених зон міст Української РСР» [6].

Особливо високі темпи приросту зелених територій загального користування спостерігалися після затвердження Радою Міністрів УРСР десятирічного плану комплексного озеленення міст і селищ міського типу на 1956–1965 рр. У цей період площа зелених насаджень у місті щорічно зростала на 50–70 га [6].

На час виконання десятирічного плану розвитку зеленої зони Львова в основному сформувалося *друге зелене кільце*, яке з невеликими розривами оточило забудовану територію міста. Формування зеленого кільця проходило одночасно з розширенням площі насаджень у центральній частині міста.

У 1965 р. зелена зона міста становила близько 28 тис. га, з яких міська зелень – 805 га.

В.О. Кучерявий говорить про вирисовування у цей період *третього паркового кільця*, яке має складатися з двох лісопаркових поясів – внутрішнього і зовнішнього. Внутрішній складається з лісопарків, які щільно оточують забудовану територію і, з'єднуючись із міськими насадженнями, утворюють радіальні клини.

У січні 1988 р. видається так звана «Зелена книга» – «Програма комплексного благоустрою, озеленення Львова та інших міст і населених пунктів області на період 1988–1997 рр.» [7], де було опрацьовано календарний план з кошторисом реконструкції та реставрації об'єктів садово-паркового мистецтва. Але з настанням незалежності України (кінець ХХ ст.) у Львові припиняються роботи з реконструкції і реставрації парків, нищаться уже збудовані об'єкти.

Однак приймаються Закони України «Про природно-заповідний фонд» (1992), «Про культурно-історичну спадщину» (2000). У 1993 р. створено міський ландшафтно-історичний парк «Знесіння» на частині території колишнього Кайзервальду. Площа парку – 312 га, а разом з охоронною зоною – 785,7 га. Частиною парку став скансен – Шевченківський гай. У 1998 р. історичне ядро міста Львова та комплекс Святоюрської гори отримують статус всесвітньо-історичної спадщини під охороною ЮНЕСКО. Ландшафтно-історичний парк «Знесіння» отримує статус регіонального ландшафтно-історичного парку, що формується безпосередньо в тканині міста [1]. Початок ХХІ ст. у Львові характеризується поверненням до програми реконструкції та реставрації садово-паркового мистецтва, яка в першу чергу стосувалася найстаріших парків – Високий замок, Стрийський та парк імені І. Франка.

У генеральному плані, що почав розроблятися наприкінці 1980-х і був затверджений у 1993 р., одним із головних завдань стало стримування промислового розвитку міста (автори З. Підлісний, Р. Мих, В. Дубина,

О. Бугаєв). Але через те, що незабаром від промислових підприємств залишилася лише згадка, розробники концепції нового генерального плану у 2002 р. змушені були зосередити свою діяльність у тих міських межах, які вже склалися [8]. Концепцією передбачається ущільнення функцій у межах освоєних територій та збереження компактності планування міста.

У 2001 р. на замовлення Львівської міської ради ДППМ «Містопроект» була розроблена Концепція розвитку міста, яка після широкого громадського обговорення і державної експертизи була затверджена ухвалою Львівської міської ради від 31.03.2005 № 2146 як основа для подальшого коригування генерального плану.

У проекті «Коригування генерального плану м. Львова» (II стадія робіт 2010 р.; авторський колектив ДППМ «Містопроект», керівник авторського колективу – В.І. Дубина) були враховані основні положення Ландшафтної карти Львова, виготовленої у 2008 р. НВФ «Рутенія» (авторський колектив – творчий колектив кафедри «Містобудування» Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка»: науковий керівник к. арх., доц., зав. каф., головний архітектор Львова Ю.І. Криворучко); за участю кафедри «Конструктивної географії та картографії» географічного факультету Львівського національного університету ім. Івана Франка (завідувач кафедри – І.П. Ковальчук, проф., д.г.н.) [1].

У концепції розвитку Львова запропоновано розширення системи ландшафтно-рекреаційних територій за рахунок створення нових парків (Сихів, Збоїща) і перетворення прилеглих до забудови лісових ландшафтів Винниківського і Брюховецького лісопарків у паркові. Головними проблемами зелених територій міста є вкрай низьке фінансування та відсутність реальних дієвих правових механізмів їх охорони. Тому паркові території захоплюються численними забудовниками припаркових територій, деградують через неконтрольований антропогенний тиск та відсутність відновлювальних садово-паркових робіт.

Розвиток міста Львова генпланом передбачається на період до 2025 року з виділенням 1-ї черги – 2012 рік.

Відкоригований генеральний план розглядає місто Львів у контексті навколишніх територій, де виділяються дві зони:

- приміського розселення в межах радіуса 30 км;
- формування містобудівної системи «Великий Львів» у межах територій на відстані 2–3 км від кільцевої дороги.

На сьогодні площа існуючої системи зелених насаджень загальною користування складає 820 га, забезпеченість 11,2 м²/люд. (у 1965 р. – 805 га).

Формування системи ландшафтно-рекреаційних територій передбачається шляхом встановлення юридичних меж існуючих парків і особливого режиму використання та забудови міжпаркових територій, створення і благоустрою парків у нових районах міста з доведенням їх загальної площі до нормативного показника.

Генплан передбачає будівництво нових парків загальною площею приблизно 120 га і перетворення 360 га прилеглих до міста лісів Брюховецького лісництва в міський лісопарк для забезпечення мешканців перспективних районів Збоїще, Голоско, Під Голоском, Боднарівка [9].

У грудні 2012 р. захищено магістерський дипломний проект на тему «Формування третього зеленого кільця у м. Львові» (ст. дипломант М.М. Мицко; наукові керівники: проф., к. арх. Г.П. Петришин, ст. викл. В.В. Дідик, ст. викл. Т.М. Максим'юк), який на XXII Міжнародному огляді-конкурсі дипломних проектів архітектурних шкіл України (Одеса, 30.10.2013–02.11.2013) отримав I місце.

Формування *третього зеленого кільця* – продовження розвитку історично складеної системи озеленених територій Львова [1]. *Третє зелене кільце* – це прообраз «Корсо», яке об'єднувало парки кінця XIX ст., тільки сьогодні воно має об'єднати парки XX ст. та радіальними клинами сполучитися з *другим зеленим кільцем* історичних парків та скверів а також із *четвертим зеленим лісопарковим кільцем* у зоні приміського розселення в межах радіуса 30 км. У нинішніх умовах ущільнення забудови за рахунок озеленених територій та внутріквартальних просторів необхідно невідкладно визначити черговість формування окремих елементів кільця із залученням уже існуючих бульварів та екокоридорів – зв'язків, які проходять над автомагістралями та залізницями, а подекуди й у тунельних переходах.

Автором пропонується поділ *третього зеленого кільця* на такі фрагменти: **1 – вул. Вулецька** (від. вул. Зеленої через вул. Пирогівка – до Винниківського лісопарку); **2 – вул. Сихівська** (від просп. Червоної Калини через залізничний міст – до вул. Зеленої); **3 – просп. Червоної Калини ч. I** (від кінотеатру ім. О. Довженка – до вул. Вернадського); **4 – вул. Вернадського** (від вул. Скрипника через залізницю – до вул. Зеленої); **5 – за вул. Зеленою** (продовження фрагменту № 4 від вул. Зеленої – до Винниківського лісу, р-н туб. лікарні); **6 – просп. Червоної Калини ч. II** (від кінотеатру О. Довженка – до вул. Хуторівка і далі через залізницю до кінця мосту); **7 – просп. Червоної Калини ч. III** (від мосту через залізницю – до вул. В. Стуса); **8 – вул. Хуторівка** (від просп. Червоної Калини – до вул. Стрийської); **9 – Зубрівсько-Вулецький** (вул. Лісна від Сихівського парку через р. Зубра попри гаражі через вул. Стрийську долиною – до вул. Трускавецької, вул. Тролейбусна через вул. В. Великого –

Пропоноване кільце довжиною приблизно 50 км. На схемі *третього зеленого кільця* міста Львова подано пропозицію розбивки його на окремі елементи, що дозволяє спланувати їх поетапну реалізацію.

Гарним прикладом перетворення колишньої залізничної естакади у екокоридор є реконструкція естакади надземної залізниці у центральній частині Нью-Йорка. З естакади усунули залізничні колії, на їх місці влаштували настил для пішохідних прогулянок з різноманітним озелененням та парковими меблями. Ця структура стала дуже популярною серед мешканців Нью-Йорка й отримала назву Гайлайн (рис. 2). У декількох інших містах США і західної Європи розглядаються подібні проекти реконструкції колишніх транспортних естакад.

Під керівництвом В.В. Дідика студентами кафедри містобудування НУ «Львівська політехніка» опрацьовано проектні пропозиції щодо архітектурно-планувальної та об'ємно-просторової організації елементів *третього зеленого кільця*. За видами окремі елементи системи *третього зеленого кільця* поділяються на: 1 – лінійні та клиноподібні (радіальні) бульвари; 2 – естакади-екокоридори при перетині автомагістралей і залізниць; 3 – екокоридори-тунелі; 4 – садово-паркові елементи (внутрі-

Рис. 2. Нью-Йорк. Ділянка в районі 20-ти вулиць вирішена як пішохідний мостик – ліворуч, праворуч згори до низу: початок парку на місці здемонтованого відтинку залізниці; місце, де у стінах сусідніх будинків появилися нові вікна [10, с. 101, 98]

Рис. 3. Екокоридор-естакада по вул. Городоцькій (фрагмент № 12). Згори вниз: перетини, генплан, аксонометричні види естакади та візуальні види [ст. МБДс-13 Н. Шайда, керівник ст. викл. В.В. Дідик] кварталні сади, сквери тощо), які сполучаються з проєтованими вище видами зеленого кільця (рис. 3–6).

5. Висновки та пропозиції

Робоче проєктування *третього зеленого кільця* буде вимагати внесення деяких змін до генплану міста в тій його частині, де будуть про-

Рис. 4. Лінійний екокоридор по вул. Хуторівка (фрагмент № 8) [ст. ДАС-11 Ю. Годорак, керівник ст. викл. В.В. Дідик]

Рис. 5. Лінійний екокоридор з відкриттям Вулецького потоку по вул. Акад. Сахарова – вул. Бойківська, що сполучає друге і третє кільця (фрагмент № 23) – генплан [ст. МБДз-11 О. Сідлецька, керівник ст. викл. В.В. Дідик]

Рис. 6. Лінійний екокоридор у долині ріки Полтва по вул. Полтв'янній (фрагмент № 21) [ст. МБДс-11 Н. Стріжак, керівник ст. викл. В.В. Дідик]

ходити екокоридори. Бажано почати цей процес якнайшвидше, оскільки забудова, яка ведеться швидкими темпами, може завадити цілісній реалізації цього проекту.

Процес формування *третього зеленого кільця* доцільно починати з тих елементів, організація яких вимагає незначних інженерних робіт та матеріальних затрат. Таким чином, окремі ланки *третього зеленого кільця* формуються на усіх його відтинках і можуть функціонувати автономно з подальшим їх об'єднанням в єдину систему зелених територій міста разом із *другим* та *першим зеленими кільцями* міста.

Найбільш затратною є організація екокоридорів на естакадах, наприклад по вул. Городоцькій (див. рис. 3). Тому такі фрагменти *третього зеленого кільця* доцільно планувати на другу чергу будівництва.

Список літератури

1. Дідик В., Максим'юк Т., Тупісь С. Третє зелене кільце Львова // Досвід та перспективи розвитку міст України. Проблеми розвитку найкрупніших міст України: збірник наукових праць. – Вип. № 20 / Відп. ред. Ю.М. Палеха. – К.: Ін-т «Діпромісто», 2011. – 300 с. – С. 180–193.
2. *Архітектура Львова: Час і стилі. XIII–XXI ст.* / Упорядник і науковий редактор Ю.О. Бірюльов. – Львів: Центр Європи, 2008. – 720 с.: 1396 іл.
3. *Трегубова Т.О., Мих Р.М.* Львів: Архітектурно-історичний нарис. – К., 1989. – С. 118–119, 191.
4. *Степанів О.* Сучасний Львів: Путівник. – Львів, 1992. – С. 26.
5. *Криворучко Ю., Петришин Г., Іваночко У.* Територіальний розвиток Львова у кінці XVIII–XX ст. / Містобудування та територіальне планування: Науково-технічний збірник. – К., 1999. – Вип. № 3. – С. 150–151.
6. *Кучерявий В.* На зелених орбітах Львова. – Львів: Каменярь, 1972. – С. 108.
7. *Дідик В.* У вихорі львівських парків // Творчість архітектора та педагога Тетяни Максим'юк: програма та тези наукового семінару Комісії архітектури та містобудування Наукового товариства імені Шевченка, ювілейне засідання 25 березня 2014 року, Львів / Науковий координатор – завідувач кафедри містобудування, проф., к. арх. Г.П. Петришин. – Львів, 2014. – 36 с. – С. 18–19.
8. *Генеральний план м. Львова* // Будуємо інакше. – 2002. – № 4. – С. 50.
9. *Матеріали* Громадських екологічних слухань проекту «Коригування генерального плану м. Львова». – Львів. – 30 серпня 2010. – С. 48.
10. *Журнал* ПРОЕКТ international UKRAINE # 31 / Видавничий дім А+С, 2012.

Стаття надійшла до редколегії 24 грудня 2014 р.